

Auteur: Inte van der Tuin | Illustratie: Ez Silva

“Niemand vraagt ooit hoe het is op Zuid” - de ervaringen van jongeren in ‘verhippend’ Feijenoord

‘Stijlvolle lofts gevestigd op Katendrecht, het meest roemruchte schiereiland van Nederland’ of ‘een uniek schakelpunt tussen twee werelden, de Kop van Zuid en Afrikaanderwijk’. Het contrast tussen Rotterdam-Zuid en de rest van de Maasstad wordt in brochures voor nieuwbouwprojecten op Zuid afgeschilderd als uniek en historisch cultureel erfgoed. Onder invloed van deze ‘verhipping’ verandert Feijenoord in rap tempo: sociale woningbouw moet wijken voor dure, luxe nieuwbouwprojecten die nieuwe mensen naar het gebied moeten trekken. Maar hoe voelt dit voor Rotterdammers die in ‘achterstandswijk’ Feijenoord zijn opgegroeid? IDEM-onderzoeker Inte van der Tuin ging in gesprek met professionals en jongeren van Zuid.

Op de hoek van de Pretoriaaan en de Bloemfonteinstraat trekken de felgele luifels en vrolijk gekleurde terrasstoeltjes je naar espressobar Pretoria. Het retro interieur valt niet langer uit de toon in deze wijk. Het winkelaanbod van Feijenoord verandert de laatste jaren: naast Turkse slagers verrijzen er hippe koffiezaakjes, vegan winkels en creatieve ondernemers. Een paar straten verderop staan de panden er minder florissant bij: in de Tweebosbuurt staat een groot aantal woningen te wachten op de sloopkogel. Een deel van de bewoners voert nog steeds een (juridische) strijd tegen woningcorporatie Vestia. In Feijenoord is duidelijk sprake van gentrificatie. Kort gezegd komt dat neer op opwaardering van wijken door de komst van kapitaalcrachtige inwoners, met als gevolg een stijging van de huur- en huizenprijzen. In Rotterdam is deze ontwikkeling nadrukkelijk gemeentebesluit. Naast de aanpassing van het woningaanbod stimuleert de gemeente met subsidieregelingen de vestiging van ondernemers uit andere delen van de stad in Rotterdam-Zuid, zoals de eigenaresse van de vegan bakkerij op de Hillelaan. Op de vraag of ze jongeren uit de buurt in dienst heeft, is haar antwoord dat het “helaas niet is gelukt om die te vinden.”

Hoe ervaren jongeren die in Feijenoord zijn geboren en getogen deze veranderingen? Hebben zij (veelal jongeren met migratieachtergrond) het idee dat het stigma van Rotterdam-Zuid als het ‘slechte’ deel van de stad aan kracht verliest? Gaan er met de bevolkingsverandering ook andere dingen verloren? En wat krijgen zij zelf mee van deze zogenaamde ‘upgrade’ van hun wijk? Om inzicht te krijgen in de ervaringen van jongeren tussen de 16 en 30 jaar, legde ik contact met verschillende professionals die met de doelgroep werken. Ik kreeg de kanttekening dat er veel tijd en inlevingsvermogen nodig is om de ervaringen van jongeren werkelijk te begrijpen. Een terechte opmerking, want voor dit artikel zou ik niet lang genoeg de tijd hebben om onderzoek te doen. Mede hierdoor is het alleen gelukt om jongeren te spreken die een opleiding volgen. Via de professionals kwam ik namelijk als eerste met hen in contact. Toch hebben de professionals en jongeren die ik heb gesproken contact met een brede groep jongeren, die wel een afspiegeling vormen van Feijenoord. Hierdoor kreeg ik toch een interessant kijkje in de levens van jongeren in

Feijenoord. “Niemand vraagt me ooit hoe het is op Zuid”, zegt een van hen. “Mensen hebben altijd allerlei aannames.”

Opgroeien in Feijenoord

De jeugdervaringen van jongeren staan in sterk contrast met de promotieteksten over Katendrecht als ‘hippe plek en gewilde woonwijk’ en Afrikaanderwijk als ‘intieme buurt’. Criminaliteit, vandalisme en overlast komen al snel ter sprake. Gabriel, een welbespraakte mbo-student van 18 jaar, vertelt over de wijk waar hij opgroeide: “Er was altijd veel geluid: je hoorde auto’s hard rijden, mensen maakten ruzie, er werden dingen kapotgemaakt. Achteraf gezien was het overlast, maar iedereen was eraan gewend en het voelde als iets normaal. Ik besef dat het niet normaal is, maar ik weet: op Zuid is het wel normaal. Zo zie ik het. Over het algemeen is die chaos niet goed, maar ik ben er zo in opgegroeid dat het me niet meer zoveel boeit.”

Jongeren hebben het idee dat het bijvoorbeeld in de Afrikaanderwijk rustiger is geworden dan vroeger. De 17-jarige mbo-studente Nour zegt dat er vaker schietpartijen, inbraken en branden waren toen zij jonger was. Zij denkt dat het gemeentebesluit een aandeel heeft gehad in deze verandering. Door de sloop van woningen zijn mensen die met elkaar zijn opgegroeid, onder andere in de Tweebosbuurt, uit elkaar gehaald. “Dat is wel vervelend”, zegt ze, “maar er is minder chaos. Als je elkaar kent en je bent er opgegroeid dan doe je dingen.” Met die ‘dingen’ doelt ze op criminele activiteiten. Het mag rustiger zijn geworden in Feijenoord, menen ook de professionals, maar de ‘straatcultuur’ is nog steeds vrij dominant aanwezig. Joany Muskiet, die zich met haar Stichting Helderheid al jaren als ‘moeder van de wijk’ inzet voor jongeren in Feijenoord, vertelt dat de thuissituatie van jongeren van invloed is op de aantrekkingskracht die de straatcultuur op hen heeft: “Voor het afmaken van een opleiding heb je stimulans en bemoediging nodig. Iemand die steeds zegt: je redt het wel. Als een kind dat niet heeft en hij zit op straat met gasten met wie hij kan chillen, dan kies je daar toch voor. Ze weten dat je altijd geld kunt verdienen met drugs.”

Jongeren bevestigen de invloed die ouders hebben op de mate waarin jongeren in aanraking komen met straatcultuur. Ze vertellen dat niet alle kinderen en jongeren van

hun ouders de ruimte krijgen om zich met straatcultuur in te laten. Zo vertelt Roebia, een 20-jarige hbo-studente, dat zij nooit buiten mocht spelen, omdat haar moeder Rotterdam-Zuid ‘gevaarlijk’ vond. Zij denkt dat zij een uitzondering was en dat veel kinderen juist heel vrij werden gelaten, ook als het ging om hun schoolprestaties. Volgens Gabriel krijgt een deel van de jongeren niet van huis uit mee dat ze allerlei mogelijkheden hebben en daardoor het idee krijgen dat school niets voor hen is: “Ze denken: de straat is stoer, ik ga niet naar school, school is niet voor mij weggelegd. Zeker als ze de citotoets hebben gemaakt en zien dat ze geen havo-materiaal of hoger zijn. Dat zien ze als iets negatiefs. Als ze havo of vwo hebben dan heb ik wel gezien dat ze soms anders naar de wereld gaan kijken, dat ze meer van hun potentie gaan gebruiken. Omdat ze denken: oh, ik ben slim. Maar ik zie ook mensen die havo deden of vwo en nu mbo niveau 2. Ze zijn bezig met dealen of hebben thuis problemen en denken dat ze het niet ver gaan brengen.”

Sociale verbondenheid

Opgroeien in Feijenoord heeft volgens jongeren ook positieve kanten. Veel van hen groeien op in de nabijheid van familie en vrienden. Zij zijn over het algemeen positief over hun wijk, zo ook de jongeren die meewerkten aan dit artikel. Het recente kwantitatieve onderzoek *Maasstad aan de monitor* door de Erasmus Universiteit onderstreept dat bewoners met lage inkomens in een buurt als Afrikaanderwijk regelmatig veel lokaal ‘sociaal kapitaal’ bezitten en dus veel contacten hebben in hun wijk. Deze sociale verbondenheid zorgt ervoor dat hun wijk waardevol voor hen is. Twee jonge ondernemers die zijn opgegroeid in Afrikaanderwijk en op Katendrecht hebben goede herinneringen aan de onderlinge betrokkenheid. “Opgroeien in de Afrikaanderwijk was leuk”, vertelt een van hen. “Er was een gezonde sociale controle. De deur kon je open laten staan. Andere kant was dat er naalden lagen op een braakliggend terrein waar wij als kinderen speelden. Maar ik had geen last van het stigma van achterstandswijk. Het is jouw wijk en je voelt je er thuis.”

In kwalitatief onderzoek naar de betekenis van de buurt voor jongeren met een migratieachtergrond die opgroeien in vergelijkbare (‘achterstands’)wijken als die in

Feijenoord, komt naar voren dat sociale contacten voor hen van groot belang zijn. Uit twee onderzoeken van antropoloog Martijn Koster en van socioloog Patricia Wijntuin onder jongeren in Utrechtse ‘achterstandswijken’ blijkt bijvoorbeeld dat jongeren hun wijk vaak als ‘gezellig’ karakteriseren. ‘Gezellig’ omdat zij er vrienden hebben wonen, goed contact hebben met de burens, mensen elkaar op straat begroeten en er gezamenlijke activiteiten in de wijk worden gedaan. Een onderzoek van sociaal geograaf Kirsten Visser, dat is uitgevoerd in de Feijenoordse wijken Afrikaanderwijk, Bloemhof, Hillesluis, Feijenoord en Vreewijk, laat zien dat ook hier de meeste jongeren hun wijk positief waarderen, grotendeels vanwege de betrokkenheid van bewoners.

Hechte contacten en vriendschappen ontstaan vooral tussen jongeren met dezelfde levensstijl en vaak dezelfde etnische of religieuze achtergrond, toont een recent onderzoek van Kennisplatform Integratie & Samenleving naar identiteitsbeleving en gevoelens van binding van jongeren met een migratieachtergrond. Logischerwijs ontstaat er gemakkelijker een hechte band als jongeren gedeelde normen en waarden hebben en elkaar begrijpen. Een verbindende factor binnen wijken in Feijenoord die etnische en religieuze verschillen overstijgt, is de gedeelde straattaal en -cultuur, die in gesprekken met jongeren en professionals uit Feijenoord ter sprake komt. Jongeren vertellen dat die manier van praten zo vertrouwd is dat ze soms niet eens beseffen dat ze straattaal gebruiken en geen Standaardnederlands. Pas als ze merken dat ze niet door iedereen worden begrepen, hebben ze dit door. Zo’n gedeelde taal schept een band, die volgens Muskiet voor een groot deel van de jongeren ook op een gedeelde ervaring is gebaseerd: “Sinds ik mij voor jongeren van de straat ben gaan inzetten heb ik ontdekt dat zij hun eigen cultuur hebben ontwikkeld; de straatcultuur. Als ze elkaar ontmoeten zeggen ze ook altijd: hee *niffo*, broer, hoe gaat het, geven ze elkaar een box, een *brasa*. Ik wilde weten wat de band was die hen bij elkaar bracht en door de jaren heen heb ik dat ontdekt: het was afwijzing, door ouders, door de maatschappij. Want je hebt allerlei jongeren van elke cultuur, ze hebben die band met elkaar. Dat vind ik bijzonder.”

Trots op hun wijk

Jongeren delen ook hun trots op de wijk en het gebied waar ze wonen. Jongeren houden van hun omgeving, benadrukt Muskiet: “Mijn overleden zoon had het altijd over Zuidzijde, 5314 – de zone van de metro. Zo trots zijn ze.” Muskiet is de moeder van rapper Helderheid, die in 1995 samen met een aantal andere rappers uit Zuid de Tuigcommissie oprichtte. De Tuigcommissie introduceerde het gebruik van 5314 in rapteksten, geïnspireerd door graffiti-artisten die het spoten, staat in de publicatie *Roffa 5314*. Sindsdien is de metrozone van Rotterdam Zuid populair bij jongeren die aan anderen duidelijk willen maken wat hun ‘terrein’ is. Ook het bovengenoemde onderzoek in Feijenoord laat zien dat jongeren over het algemeen trots zijn op hun wijk en zich (sterk) identificeren met deze plaats en de gemeenschap. Hun wijk is meestal één van hun favoriete plekken in Rotterdam. Opnieuw komt in het onderzoek hun identificatie met de zone van het openbaar vervoer, 5314, naar voren als uitdrukking van hun trots. Het getal 5314 komt regelmatig terug in graffiti-tags, op muren in toiletten, op schooltassen en in statussen op sociale media. Deels is de trots van jongeren volgens onderzoeker Visser een reactie op de negatieve beeldvorming over Feijenoord en Rotterdam-Zuid in het geheel. Zij zijn zich bewust van het beeld van ‘probleemwijk’ en ‘achterstandsbuurt’ dat veel buitenstaanders hebben. Dit doet echter weinig af aan hun eigen identificatie met hun wijk. Mogelijk versterkt de beeldvorming deze identificatie volgens de onderzoeker juist.

Verdwijnt de leefwereld van jongeren?

Op dit moment is de gentrificatie in het gebied Feijenoord nog grotendeels geconcentreerd in de wijken langs de Maas. De transformatie van Katendrecht is het opvallendst. De jonge ondernemer die er is opgegroeid en veel met jongeren werkt, vindt dat het schiereiland wordt ‘gehypet’ en zegt dat jongeren die er wonen “niets hebben” aan de veranderingen. Volgens hem pakken de veranderingen juist negatief voor hen uit: “Jongeren zien hun leefwereld kleiner worden. De plekken waar ze vroeger speelden verdwijnen. Er wordt heel veel gebouwd. Nieuwe bewoners lopen met een boog om jongeren heen. Daarvan zijn zij

zich bewust: ‘We weten wel hoe ze naar ons kijken.’”

Ook in andere delen van Feijenoord verdwijnen parkjes om plaats te maken voor dure huizen en appartementen. De nieuwe bewoners die deze woningen kunnen betalen hebben over het algemeen een totaal andere belevingswereld dan de jongeren die in Feijenoord zijn geboren en getogen. “En van beide kanten geldt: onbekend maakt onbemind”, zegt een professional. Uit eerder onderzoek van Martijn Koster blijkt dat jongeren, die zelf vooral in sociale woningbouw wonen, de delen van de wijk met koopwoningen niet beschouwen als ‘hun wijk’. Sociale contacten zijn heel belangrijk voor hun beleving van de wijk. Op basis van die contacten identificeren zij zich wel of niet met delen ervan. Door sloop van sociale huurwoningen en de bouw van woningen in een hoger segment worden in zekere zin delen van de wijk afgenomen van jongeren. Nour, die grotendeels bij haar tante in Afrikaanderwijk is opgegroeid, beschrijft hoe zij de herstructurering van de wijk ervaart: “Mijn oom woonde in de Tweebosbuurt, die wordt gesloopt, en hij is nu verhuisd naar Ridderkerk. Hij is daar wel tevreden. De verbouwing van Afrikaanderwijk moet nog beginnen, maar het is al wel veranderd doordat er veel mensen zijn verhuisd. Er moeten wel dingen worden veranderd, maar ik vind het niet leuk. Het is toch je jeugd.”

Stigma van Rotterdam-Zuid

Hoe positief de wijken van Feijenoord in het promotiemateriaal voor nieuwbouwprojecten ook worden gepresenteerd, aan de negatieve invloed die het stigma van Zuid heeft op de levens van jongeren die er zijn opgegroeid lijkt weinig veranderd. Sterker nog, zij lijken nadeel te ondervinden van het stigma, terwijl het van witte bewoners met een goed inkomen en nieuwbouwwoning vanzelf afglijdt. Door reacties van anderen en berichtgeving in de media, beseffen de jongeren goed dat zij zijn opgegroeid in een impopulair deel van de stad. Mbo-studenten vertellen dat zij met de negatieve beeldvorming over Zuid werden geconfronteerd toen zij in een ander deel van de stad naar school gingen. “Iedereen kwam bijna uit Noord en leerlingen keken mij gelijk aan toen ze hoorden dat ik uit Zuid kwam”, vertelt Gabriel over zijn ervaring op een middelbare school in Rotterdam Noord. “En

dan begin je je te schamen dat je in Zuid woont. Een weekje werden er ook grappen gemaakt van: je woont in Zuid, je bent arm hè. Zulke dingen.”

Roebia ging in Barendrecht naar een ‘witte school’. Daar werd ze gepest. Medeleerlingen schreeuwden onder andere ‘Rotterdam Zuid’ naar haar. Zelfs mbo-docenten reageerden met opmerkingen als “getto hoor”, toen Nour vertelde dat zij in Zuid woont. De mbo-studenten vertellen verder dat medestudenten die in andere delen van de stad wonen vaak niet in Zuid willen “chillen”. Ze zijn nooit naar Rotterdam-Zuid geweest en willen er ook niet heen. Nour is bang dat het voor haar moeilijker zal zijn om na haar opleiding een baan te vinden. “Soms denk ik wel dat het moeilijk gaat worden om werk te zoeken omdat ik in Zuid woon”, vertelt ze. “Ik denk dat iemand die in Kralingen woont eerder wordt aangenomen dan ik. Dat weet ik niet zeker, maar ik heb dat gevoel.”

Jongeren hebben het idee dat de negatieve associaties die mensen hebben bij Zuid, zoals criminaliteit en drugsgebruik, invloed hebben op het beeld dat anderen van hen hebben. Een recent onderzoek van stadsgeograaf Fenne Pinkster naar de stigmatisering van de Amsterdamse Bijlmer bevestigt dat bewoners inderdaad last kunnen hebben van negatieve beeldvorming over hun wijk en dat herstructurering hier (op korte termijn) weinig aan verandert. Ook laat het zien dat er verschillen zijn in de mate waarin bewoners door een ruimtelijk stigma worden geraakt. Juist bewoners met een kwetsbaardere positie hebben meer last van zo’n stigma, dat bestaat uit verschillende dimensies: een raciale, sociale en een materiële. Zo is het stereotiepe beeld van een bewoner van de Bijlmer iemand met een donkere huidskleur met een inkomen uit een uitkering die woont in een sociale huurwoning. Hoe meer overeenkomsten iemand met dit stereotype beeld heeft, hoe meer die persoon last heeft van het stigma en in allerlei situaties moet bewijzen anders te zijn.

Aandacht voor jongeren

Jongeren mogen warme herinneringen hebben aan Rotterdam-Zuid, het negatieve imago is deels nog steeds gebaseerd op de realiteit. Veel jongeren die er opgroeien bevinden zich in een kwetsbare positie en verbetering van hun situatie is wenselijk. De huidige

herstructurering van wijken in Feijenoord lijkt voor hen echter weinig op te leveren. Twee professionals zijn van mening dat beleidsmakers vooral zijn gericht op het verbeteren van de statistieken over wijken, zoals cijfers over inkomen, woningvoorraad en veiligheid, waarin “welvarende mensen de problemen van mensen die het minder hebben overschaduwen”. Gabriel ziet herstructurering - in lijn met een deel van de wetenschappers die zich bezighouden met gentrificatie - niet als oplossing maar als verplaatsing van de situatie: “Ik vind dat je iets moet doen voor de arme mensen die in goedkope huizen wonen, in plaats van ze weg te sturen naar de rand van de stad of andere gemeenten.”

Verschillende professionals en jongeren vertellen dat er onder bewoners van Feijenoord een gedeeld gevoel bestaat, namelijk dat de huidige materiële investeringen niet voor hen worden gedaan. Het valt hen op dat (welzijns)organisaties die zich voor bewoners inzetten vaak van buitenaf komen. Niet voor niets bestaat de uitspraak: ‘Wat je doet voor Zuid, zonder Zuid, is tegen Zuid.’ Muskiet is ervan overtuigd dat deze aanpak niet werkt. “Er komen hier allerlei organisaties die ons komen vertellen hoe we het moeten doen, want zij hebben gestudeerd”, zegt ze. “Maar ze kennen die jongens niet en die jongeren van hier die vertrouwen dat niet, want die weten: jij bent nieuw hier, je komt hier werken en verdient je geld en om vijf uur ben je weer weg. En natuurlijk zien ze dat het altijd witte mensen zijn die ze hiernaartoe sturen. Op zich moet dat niets uitmaken, maar als zij dat iedere keer zien, dan denken ze wel: hé, waar zijn die mensen met mijn kleurtje die mij komen vragen hoe het is in die wijk. Dat maakt uit, zeker weten.”

Uit privacyoverwegingen zijn de namen van de jongeren gefingeerd.

Geraadpleegde bronnen

- Day, M. en M. Badiou (2019). *Geboren en getogen. Onderzoek naar de identiteitsbeleving en gevoelens van binding van jongeren met een migratieachtergrond*. Utrecht: Kennisplatform Integratie en Samenleving.
- Engbergsen, G., G. Custers, I. Glas en E. Snel (2019). *Maasstad aan de monitor. De andere lijstjes van Rotterdam*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Grieving, Elsbeth (2007-2008). *Roffa 5314*. Online tijdschrift.
- Koster, M. (2011). ‘Gezellig, gewend en de misvatting van de gemengde wijk: jongeren over Overvecht’ in: G. Bolt, R. van Kempen en M. Koster (red.) *Jongeren, wonen en sloop. Stedelijke herstructurering gezien door de ogen van jongeren*. Den Haag: Nicis Institute.
- Pinkster, F., M. Ferier en M. Hoekstra (2019). ‘Het hardnekkige stigma van de Bijlmer.’ Online: Sociale Vraagstukken.
- Visser, K., G. Bolt en R. van Kempen (2015). ‘Come and live here and you'll experience it': youths talk about their deprived neighbourhood, *Journal of Youth Studies* 18:1.
- Wijntuin P. (2019). “Mijn buurt is leuk en gezellig!” *De betekenis van de buurt voor Marokkaans-Nederlandse jongeren in achterstandswijken*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Stuk Rood Vlees Podcast, aflevering 34 – Stadsgeografie en de stigmatisering van wijken, met Fenne Pinkster via stukroodvlees.nl

